

“Наша ніва” адыграла выключную ролю ў развіцці беларускай літаратуры, станаўленні розных жанраў беларускага мастацтва, якое ператваралася з аматарскага ў прафесійнае на пачатку ХХ ст.

Каля газета “Наша доля” звязвала вырашэнне асноўных сацыяльна-эканамічных пытанняў з рэвалюцыйнай, “Наша ніва” — з Дзяржаўнай думай. Так, аналізуючы дзейнасць дэпутатаў у ІV Думе, “Наша ніва” пісала: “Усе народы маюць сваіх прадстаўнікоў, якія змагаюцца за правы сваёй нацыі. А наша Беларусь пасылае ў Думу толькі чарнасопных дэпутатаў. Паўловічы ды Юрашкевічы, выступаючы ад беларускіх губерній, толькі робяць шкоду і крыўду ўсім жыхарам сваімі чалавеканенавістымі прамовамі. Друція ўвесь час прасядзяць і слова не вымавіўшы.” Дзейнасць “Нашай нівы” садзейнічала кансалідацыі беларускай нацыі, развіццю яе мовы і культуры.

Беларускі друк у даваеннай Латвіі

*Валер ГЕРАСИМАЎ, загадчык фонду рэдкай кнігі
Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь*

Выданні беларусаў Латвіі 1919—1940 гг. — доўгі час terra incognita, праўда пра якую доўга і пільна хавалася кампартыйнымі ідэалагічнымі службамі, — сапраўдны феномен беларускай культуры. Дакладна датаваную гісторыю беларускага друку ў Латвіі можна весці ад 1919 г. Увогуле прапануецца наступная перыядызацыя па праблеме: 1) 1919—1921 гг. (да ліквідацыі Вайскова-дыпламатычнай місіі БНР у Латвіі і Эсціі); 2) 1921—1925 гг. (да “Беларускага працэсу”); 3) 1925—1934 гг. (да перавароту К. Ульманіса); 4) 1934—1940 гг. (да савецкай акупацыі Латвіі).

У 1919 г. у Рызе акрэдытуецца Вайскова-дыпламатычная місія БНР у Латвіі і Эсціі. Ачольваў яе К. Езавітаў. Тут адчыняецца Беларускае прэс-бюро, у мясцовай прэсе пачынаюць асвятляцца праблемы беларусаў. У сакавіку 1920 г. выйшаў першы і, на жаль, апошні нумар “На чужыне”. — “беларускага ілюстраванага часопіса ў Латвіі”, які ставіў за мэту згуртаваць “усе беларускія сілы, што працуюць на чужыне”. Гэта фактычна першы часопіс беларускай дыяспары ў вольным свеце.

Беларуская супольнасць тут становіцца адной з найлепшых за межамі БССР. Працуюць беларускія гімназіі і школы, засноўваецца Беларускае культурна-асветнае таварыства “Бацькаўшчына” у Латгаліі, з’яўляецца сталая нацыянальная прэса. Выпушчаныя Беларускай аддзелам пры Міністэрстве асветы Латвіі чытанка для дзяцей “Зорка” Аляксандры Смоліч (1922) і зборнік “Ластаўка” выданнем Люцынскай беларускай гімназіі (1924) сталі першынцамі беларускага кнігадруку ў Латвіі.

На “Беларускім працэсе” у 1924—1925 гг. адным з галоўных было абвінавачванне беларускіх дзеячаў у раслаўсюджанні сярод насельніцтва і выкарыстанні ў школьным навучанні літаратуры нацыянальна-дэмакратычнага кірунку. “Працэс” падштурхнуў беларусаў да больш актыўнага ўдзелу ў палітычным і грамадскім жыцці. У гэты час пачынаецца трывалая выдавецкая дзейнасць. Каля 20 кніг і брашур, звыш 10 паштовак з партрэтамі беларускіх і латышскіх асобаў надрукавала Беларускае выдавецтва ў Латвіі (1926—1934). Сярод манаграфічных выданняў: п’еса-казка Ф. Аляхновіча “У лясным гушчары” (1932), апавяданне В. Вальтэра “Леснікова сена” (1932), навукова-папулярны нарыс З.

Даўтэлы “Літоўская Метрыка” і яе каштоўнасць для вывучэння мінуўшчыны Беларусі” (1933), працы К. Езавітава “Беларусы ў Латвіі” (1927), “Беларусы ў Літве” (1932) і інш. У 1933 г. Беларускае выдавецтва апавяданнем А. Упіта “Фракеец Кілон” распачало спецыяльную серыю “Пераклады з латышскае мовы”.

Далейшае развіццё выдавецкай дзейнасці звязана са з’яўленнем цэлага шэрагу палітычных, культурна-асветных і гаспадарчых беларускіх арганізацый: “Беларуская хата”, “Рунь”, “Араты”, “Прасвета”, “Культура і праца”, Беларускага дэмакратычнага аб’яднання, таварыстваў вучыццялёў, пазычкова-зберагальнага, навукова-краязнаўчага, моладзі і інш. Таварыства беларусаў-выбаршчыкаў у выдавецкай серыі “Бібліятэка беларуса-выбаршчыка” выпусціла звыш 15 выданняў, у тым ліку “Беларускі працэс у Латвіі” (1925), “Першы крок: Зборнік вершаў гуртка маладых беларускіх паэтаў у Латвіі” (1926), “Вялікае апрашчэнне ці вялікае ўдасканаленне?” А. Галынца (псеўданім А. Цвікевіча) (1926).

Хронікамі тагачаснага беларускага жыцця ў Латвіі сталі газета “Голас беларуса” (1925—1929) і часопіс “Беларуская школа ў Латвіі” (1926—1929, 1931—1933). У Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі выдаваўся часопіс “Школьная праца”. Вядомыя таксама газеты “Праца” (1928), “Беларускае жывіццё” (1932), “Наша доля”, часопісы “Гаспадар” (1926), “Школа і жыццё” (1930), “Пагоня”.

Пасля перавароту 1934 г. выдавецкая дзейнасць беларусаў у Латвіі ўжо не мела ранейшага размаху.

Беларускі друк у даваеннай Латвіі адыграў, бясспрэчна, найвялікшую ролю ў кансалідацыі мясцовага беларускага жыхарства. Узрасло цэлае пакаленне маладой таленавітай моладзі, творчасць якога назаўсёды ўвайшла ў скарбніцу беларускай нацыянальнай культуры. Закладзеныя ў тэя гады ў Латвіі цагліны беларускага кнігадруку дазволілі ў часе нямецкай акупацыі хутка аднавіць яго. Быў створаны беларускі выдавецкі фонд, выходзілі беларускія падручнікі, спеўнікі і г. д. Беларускае справа прадаўжала жыць.

З гісторыі полацкага самвыду (1971—1996 гг.)

*Алесь АРКУШ (Аляксандр Козік),
галоўны каардынатар Таварыства Вольных Літаратараў*

Тэты аповед я пачынаю менавіта з 1971 года, з аднае малавядомае для беларускіх літаратуразнаўцаў падзеі — менавіта ў сьнежні 71-га ў Наваполацку нарадзіўся рукапісны, цалкам беларускамоўны літаратурны альманах “Блакiтны ліхтар”, ля вытоку якога стаялі Вінцэс Мудроў, Валеры Шлыкаў і Анатоль Рыбікаў. Іншыятарам альманаха быў Вінцэс Мудроў, які ўласнаручна зрабіў першы нумар “Блакiтнага ліхтара”. Ён меў 12 старонак і ўсяго некалькі арыгінальных матар’ялаў — вершы Мудрова і Шлыкава і разважаньні першага пра беларускую мову.

Рэдактарам і выканаўцам другога нумара стаў Валеры Шлыкаў. “Блакiтны ліхтар № 2” быў у асноўным прысьвечаны творчасці Якуба Коласа і выйшаў у 1972 г.